

YUVAL NOAH HARARIN
ALKUPERÄISTEOKSEN POHJALTA MINNA LEINO

SAPIENS

KANSALLISTEATTERI

TEHTÄVIÄ ESITYKSESTÄ SAPIENS

Tehtävät ovat laatineet Herttoniemen yhteiskoulun äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja **Eveliina Ventelä**, kuvataideopettaja **Elena Kotala**, Luonnontieteellisen keskusmuseon (LUOMUS) suunnittelija **Markku Liinamaa** sekä teatteri- ja tanssiopiskelijat **Sara Vaittinen ja Maija Muntila**.

Kansallisteatterin esittelytekstissä Sapiens esitellään näin: *”Seitsemänkymmentätuhatta vuotta sitten Homo sapiens oli vähäpätöinen eläin, joka vain puuhaili omiaan yhdessä Afrikan kolkassa. Seuraavien kymmenien vuosituhansien aikana se teki itsestään koko planeetan herran ja kohotti itse itsensä jumalaksi. Sattumanvaraisen geenimutaation myötä sapiens sai kyvyn, joka erotti sen muista eläimistä; kyvyn puhua kuvitteellisista asioista eli kertoa tarinoita. Tämä tarinoiden luoma todellisuus antoi ennennäkemättömät mahdollisuudet yhteistyölle – tuolle luovalle ja tuhoavalle voimalle. Huolimatta kaikista niistä hämmästyttävistä asioista, joihin sapiens kykenee, on se kuitenkin edelleen epävarma päämäärästään ja tuntuu olevan yhtä tyytymätön kuin aina ennenkin. Se tuntuu myös olevan vastuuttomampi kuin koskaan aiemmin. Mahtaako olla mitään vaarallisempaa kuin tyytymättömät ja vastuuttomat jumalat, jotka eivät tiedä mitä haluavat?”*

VOITTE RYHMÄNÄ VALITA, MIKÄ SEURAAVISTA NÄKÖKULMISTA KIINNOSTAA TEITÄ ENITEN:

1. IHMISTEN JA ELÄINTEN KIELI
2. TARINOIDEN KERTOMINEN
3. DYSTOPIAT

Kaikkiin näkökulmiin on samat ennako- ja tarkkailutehtävät, mutta pohdintatehtävät vaihtelevat. Tehkää valitsemaanne näkökulmaan liittyvä tehtäväpaketti. Voitte toki myös poimia kiinnostavalta vaikuttavia tehtäviä eri paketeista.

ENNAKKOTEHTÄVÄT

Katsokaa Yle Areenasta jokin jakso Avara luonto -dokumenttisarjasta. Valitkaa mieluiten sellainen, jossa kertojana on Jarmo Heikkinen, sillä hän toimii kertojana myös Kansallisteatterin *Sapiens*-esityksessä.

Lukekaa Juha Hurmeen Finlandia-puhe:

<http://www.teos.fi/uutiset/juha-hurmeen-finlandia-juhlapuhe.html?page=71>

Tutustukaa ennen esitystä tarkkailutehtäviin. Voitte myös luokassa jakaa tehtävät eri henkilöille.

TARKKAILUTEHTÄVÄT

Millä tavoin *Sapiens*-esitys hyödyntää luontodokumenttien piirteitä? Mainitse esimerkkikohtia.

Näyttelijät rakentavat itse näyttämökuvia eli dioraamoja. Millä tavalla tämä rakentaminen muuttuu näytelmän loppua kohti? Mitä se voisi mielestäsi kuvastaa?

Käsikirjoitus jakautuu prologiin, kolmeen osaan ja epilogiin. (Varmista, että tunnet käsitteet prologi ja epilogi.)

Osat ovat

1. Maailman syntyminen
2. Maailman haltuunotto
3. Maailman kasvu (osa jakautuu kahtia: aikaan ennen atomipommia ja aikaan sen jälkeen)

Varsinaista jakoa näytöksiin ei ole, ei myöskään väliaikaa. Mistä asioista huomaat siirtymät uusiin vaiheisiin?

Välillä tilanteet kuvittavat suoraan kertojan kerrontaa. Mainitse jokin esimerkki tällaisesta tilanteesta. Välillä tilanteet vaikuttavat sattumalta kuvittavan kertojan puhetta, vaikka kyse olisikin aivan muusta tilanteesta. Millaisia kaksoismerkityksiä sellaisissa tilanteissa syntyy? Mainitse jokin esimerkki.

Esityksessä on useita toistuvia elementtejä. Sellaisia ovat muun muassa

- ihmisen ja apinan välinen jännitteinen suhde
- dioraamaa ulkopuolelta katsova henkilö
- kuolema ja sitä seuraavat rituaalit
- dioraamassa seesteinen hetki, jonka rikkoo uutta enteilevä ääni
- kuoro
- Hamlet
- ihmiset katsomassa verivanaa
- savu

Valitse jokin näistä toistuvista asioista tarkasteltavaksesi. Miten monta toistoa valitsemastasi asiasta huomaat? Millaisia muutoksia toistoissa on, eli miten toistuva asia muuttuu eri kohtauksissa?

POHDINTATEHTÄVÄT

TEHTÄVÄPAKETTI 1: IHMISTEN JA ELÄINTEN KIELI

Jos leijona osaisi puhua, me emme ymmärtäisi sitä. (Ludwig Wittgenstein)

Millaisen kuvan ihmisistä eläinlajina *Sapiens*-esitys antaa?

Pohtikaa ensin yhdessä seuraavia kysymyksiä:

- Voivatko eläimet oppia ihmiskieltä?
- Miten ihmiset ja heidän lemmikkinsä kommunikoivat keskenään?
- Voivatko ihmiset oppia eläinten kieltä?
- Mitä yhteisiä piirteitä on ihmisten ja eläinten viestinnässä?
- Miten ihmisten ja eläinten viestintä eroaa toisistaan?
- Ihmiset pystyvät puhumaan ja viittomaan. Millaisia näistä poikkeavia kommunikaatiojärjestelmiä eläimillä voi olla?

Lukekaa Tina Cavénin artikkeli *Emme ymmärrä eläinten kieltä* Ylen verkkosivuilta:

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/12/14/emme-ymmarra-elainten-kielta>

Lukaiskaa lisäksi sen linkkilistan teksteistä ainakin Helena Telkänrannan artikkeli *Emme ole yksin* Tiede-lehden nettisivuilta: https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/emme_ole_yksin

Lukekaa samaisen Tiede-lehden sivuilta myös artikkeli Turha ylvästellä taidoilla! https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/turha_ylvastella_taidoilla

Palatkaa aiempiin kysymyksiin. Saitteko artikkeleista sellaista tietoa, jota teillä ei ollut entuudestaan?
Jatkakaa sitten vastaamalla myös seuraaviin kysymyksiin:

- Voivatko eläimet kertoa kaukaisista paikoista tai menneisyydestä tai tulevaisuudesta, vai rajoittuuko niiden viestintä tässä ja nyt -tilanteisiin?
- Osaavatko eläimet huijata?
- Pystyvätkö eläimet kertomaan abstrakteista asioista?

Katsokaa YouTubesta video *The Idea of Cultural Transmission*:
<https://www.youtube.com/watch?v=mrWPSP35gUk>

Mikäli innostuit aiheesta, tartu vaikkapa Helena Telkänrannan teoksiin *Millaista on olla eläin* (SKS 2015) ja *Eläin ja ihminen: Mikä meitä yhdistää?* (SKS 2016) sekä Eva Meijerin tietokirjaan *Mistä valaat laulavat* (Art House 2018).

Katsokaa dokumentti *Animals Like Us: Animal Language* <https://www.youtube.com/watch?v=RHFon1HMT1o>
sekä dokumentti *A Conversation with Koko the Gorilla* <https://www.youtube.com/watch?v=8oh1uhrdc6w>.

Mikäli Koko-dokumentin seuraaminen englanniksi tuntuu vaikealta, voi dokumentin katsomisen jälkeen lukeista tietoja Kokosta suomeksi: <https://mielenihmeet.fi/maailman-alykkaimman-gorillan-kokon-suloinen-tarina/>

Muuttivatko dokumentit käsitystänne ihmisten ja eläinten kielestä?

Millaisen kuvan eläinten elämästä antaa ennakkotehtävänä katsomanne *Avara luonto* -dokumentti? Löydättekö siitä niitä piirteitä, joista kerrotaan Helsingin Sanomien artikkelissa "Luontodokumenteissa apinat ovat koomikkoja ja valkohai suurin pahis" <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004710479.html>

On sanottu, että 1970-luvulla eläindokumenteissa kerrottiin tarinaa eläinyhteisöistä, jotka selvisivät yhteistyöllä, mutta nykydokumentit kertovat tarinaa vahvimman selviytymisestä. Allekirjoitatko väitteen nykydokumenteista näkemiesi perusteella? Millaisia vaikutuksia ihmisen ajatteluun survival of the fittest -tarinoilla voi olla?

Sijoittakaa pehmoeläimiä suomalaiseen luontoon tai muovifiguureja terraarioon tai sen kaltaiseen muokattuun tilaan. **Tehkää niiden avulla luontodokumentti.** Miettikää dokumenttinne käsikirjoitus rauhassa etukäteen, sillä nämä eläimet ovat teidän nimettävissänne ja hallittavissanne.

Lukekaa teoksia, jotka kertovat ihmisen ja eläimen yhteisestä tarinasta, ja keskustelkaa sitten lukukokemuksistanne. Ohessa on listattu vain teoksia, joissa eläintä edustaa jokin ihmisen lähisukulainen.

VINKKEJÄ TAIDETESTAAJILLE:

Edgar Rice Burroughs: *Tarzan* (voitte valita sarjan eri osia)
Karen Joy Fowler: *Olimme ihan suunniltamme* (Tammi 2015)
Dian Fossey: *Sumuisten vuorten gorillat* (WSOY 1984)
Jane van Lawick-Goodall: *Ystävänä simpanssit* (Tammi 1971)
Sara Gruen: *Apinatalo* (Bazar 2011)
Viivi Hyvönen: *Apina ja Uusikuu* (WSOY 2008)
Daniel Quinn: *Ismael* (Tammi 1998)
Jakob Wegelius: *Merten gorilla* (WSOY 2017)

LUKIOLAISET SAATTAVAT PITÄÄ MYÖS SEURAAVISTA TEOKSISTA:

Pierre Boulle: *Apinoiden planeetta* (Otava 1964)
Wu Chengen: *Journey to the West* (kiinankielinen alkuteos *Xiyouji* on 1500-luvulta)
Roger Fouts: *Next of Kin – My Conversations with Chimpanzees*
Peter Hoeg: *Nainen ja apina*
Markus Leikola: *Teidän edestänne annettu* (WSOY 2019)
Yann Martel: *Beatrice ja Vergilius* sekä *Piin elämä*

Dawn Prince-Hughes: **Gorillan kosketus** (Basam Books 2006)
Sue Savage-Rumbaugh: **Kanzi – The Ape at the Brink of the Human Mind** (1994)
(Huom: Katso myös TED-puhe Susan Savage-Rumbaugh kertoo kirjoittavista apinoista
https://www.ted.com/talks/susan_savage_rumbaugh_on_apes_that_write/transcript?language=fi)
Will Self: **Suuret apinat** (Otava 1997)
Mo Yan: **Seitsemän elämääni** (Otava 2013)
Frans de Waal: **Bonobo – The Forgotten Ape** (1997)
Hieman toisenlaisen näkökulman tarjoaa vielä Laura Gustafssonin romaani **Anomalia** (Into 2013).

TEHTÄVÄPAKETTI 2: TARINOIDEN KERTOMINEN

On sanottu, että tarinassa täytyy olla alku, keskikohta ja loppu. Lisäksi tarina yleensä vaatii muutoksen: "Kissa istui matolla." on kuvaus, mutta "Kissa istui koiran matolla." avaa jo mahdollisuuden muutokseen ja siten kertomukseen. Kerro tarina mahdollisimman lyhyesti. Ota mallia seuraavista Ylioppilaslehdessä julkaistuista kuuden sanan novelleista:

Varasin ajan. Kiinalainen mies. Ei neuloja. (Maria Peura)
Työtön halkaisemassa järveä. Naapuri noutaa moottorisahansa. (Marjo Niemi)
Sokkorakkaus, unelmahäät. Heräsin anopin alushousut päässäni. (Riku Korhonen)
Arvatkaa vaimonne paino. Voitte hävitä astiaston. (Riku Korhonen)
Menneisyys jatkuu, sitä ei voi muuttaa. (Rosa Liksom)
Viimeisellä asemalla käännyin. Unohdin kirjeesi kotiin. (Ville Hytönen)
Olemme samaa lausetta: kaksoispisteen jälkeen yhtä. (Ville-Juhani Sutinen)
Yö. Vastaanottamatta valaisee kuu satelliittia. (Ville Hytönen)
Rakastunut mies nousi raitiovaunuun. Kävelin Kelaan. (Riina Katajavuori)
Halusi kaiken, saikin. Se piti kostaa. (Arno Kotro)
"Anna mun mennä." "Minne SÄ menisit?" (Sofi Oksanen)
Iris. 1992 – 2005. Viipuri. Sukunimi tuntematon. (Joel Haahtela)
Tahdon sinut. Et saa koskaan tietää. (Elina Hirvonen)
Sodan jälkeen he kaikki palasivat vaatteisiinsa. (Jani Saxell)

Tarinoille on tyypillistä myös se, että niissä on ihmisen mittakaava ja inhimillinen kokemus, joka yleensä mahdollistaa myös samastumisen. **Millaisen tarinan ihmisen historiasta *Sapiens*-esitys kertoo?**

Kertomus suuntautuu tyypillisesti kohti loppua, joka selittää kokonaisuutta ja joka auttaa ymmärtämään aiempia tapahtumia. **Millainen *Sapiens*-esityksen loppu mielestäsi on?** Millainen se on suhteessa siihen todellisuuteen, jossa elämme? Millaiseen valoon se asettaa aiemmin kuvatun?

Kertomuksilla on monia tehtäviä. Ne esimerkiksi viihdyttävät, yhdistävät yleisöään ja joskus opettavatkin. **Mitä funktioita löydät *Sapiens*-esityksestä?** Perustele näkemyksesi.

Tarinoiminen ja tarinoiden lukeminen ovat itsessäänkin kiinnostavia ilmiöitä. Siitä todistavat seuraavat teoksetkin, joihin kannattaa tutustua. Keskustelkaa lukemistanne tarinoista.

Annie Barrows, **Kirjallinen piiri perunankuoripaistoksen ystäville** (2008)
Alan Bennett, **Epätavallinen lukija** (2008)
Jean-Paul Didierlaurent, **Lukija aamujunassa** (2016)
Umberto Eco, **Ruusun nimi** (1980)
Karen Joy Fowler, **Jane Austen -lukupiiri** (2005)
Cornelia Funke, **Mustesydän** (2003)
Nina George, **Pieni kirjapuoti Pariisissa** (2016)
Elizabeth Kostova, **Historiantutkija** (2005)
Vicky Myron, **Kirjastokissa** (2008)
Arturo Pérez-Reverte, **Yhdeksäs portti** (1998)
Carlos Ruiz Zafón, **Tuulen varjo** (2001)
Markus Zusak, **Kirjavaras** (2005)
Bernhard Schlink, **Lukija** (1995)
Will Schwalbe, **Elämän mittainen lukupiiri** (2014)

TEHTÄVÄPAKETTI 3: DYSTOPIAT

Kertomus suuntautuu tyypillisesti kohti loppua, joka selittää kokonaisuutta ja joka auttaa ymmärtämään aiempia tapahtumia. **Millainen *Sapiens*-esityksen loppu mielestäsi on? Millainen se on suhteessa siihen todellisuuteen, jossa elämme? Millaiseen valoon se asettaa aiemmin kuvatun?**

Millaisia ominaisuuksia tarvitaan?

Mielikuvitus ja kyky kuvitella tulevaa ovat lajillemme ominaisia taitoja, jotka ovat mahdollistaneet ihmiskunnan nykyisen kehityksen. Nyt lajimme on kuitenkin tullut umpikujaan, kun elinympäristömme kantokyky on ylittymässä.

Pohtikaa ja keskustelkaa, mitkä ovat ihmislajille tärkeitä ominaisuuksia, joiden avulla ympäristöongelmat voitaisiin selättää? Millaiset taidot ovat tärkeitä? Millaisia työkaluja tarvitaan?

Tehkää oma luontodokumenttimainen jatko-osanne *Sapiensille*. Voitte kuvata esimerkiksi nukkeja tai muovi-figuureita luonnossa tai muulla lavastamallaan kuvauspaikalla. Miten ihmisen tarina jatkuu? Jos haluatte, voitte etsiä Yuval Noah Hararin vastauksia teoksesta *Homo Deus*.

Dystopioille on tyypillistä, että ne varoittavat kehityskuluista, joita on nähtävissä nykytodellisuudessamme.

Onko *Sapiens* mielestäsi dystopia? Millaiset kehityskulut ovat omassa ajassamme uhkaavia?

Tähän tehtäväpakettiin rajasimme dystopioiden osa-alueeksi clifin.

Lue jokin ilmastomuutosta käsittelevä teos ja esittele se luokallesi. Valitkaa esittelytapa yhdessä: teoksesta tehdä esimerkiksi pecha kuchan, videotrailerin tai blogipostauksen. Luokka voi myös jakautua 3 – 4 oppilaan tai opiskelijan ryhmiin, joista kukin lukee jonkin saman teoksen ja keskustelee kirjapiirin tapaan teoksen pohjalta.

Taustamateriaalia tutustuttavaksi:

Ilmastomuutosta ja ilmaston lämpenemistä käsittelevä kirjallisuus eli clifi ei aina ole luonteeltaan spekulatiivista kuten esimerkiksi scifi. Ilmastofiktio voi sijoittua niin omaan aikaamme kuin tulevaisuuteenkin. Vaikka termi on 1990-luvulta, ilmastomuutosta käsittelevää kirjallisuutta on toki kirjoitettu aiemminkin. Esimerkiksi Jules Vernen teos *The Purchase of the North Pole* on jo vuodelta 1889.

Clifi ei sulje pois mahdollisuutta määrittää teos johonkin toiseenkin genreen. Esimerkiksi Risto Isomäen *Heräminen* on paitsi ilmastofiktiota myös ekotrilleri.

Ekodystopioilla tarkoitetaan dystopioita, jotka laaditaan todellisista uhista ja kehityssuunnista, jotka voivat olla tieteellisiä, taloudellisia, uskonnollisia tai niiden yhdistelmiä. Aiheina voivat olla esimerkiksi ydinteknologiaan liittyvät katastrofit, aavikoituminen, ilmastopakolaisuus ja ympäristöterrorismi. Kaikki ekodystopiat eivät siis ole clifia. Toisaalta ilmastofiktiota ei voi puhtaasti pitää ekodystopioidenkaan alalajina, sillä kaikki clifi-teokset eivät ole ekodystopioita.

Ilmastofiktion ja ilmastorealismien rajaa on niinkin ikään hankala vetää, ja tiukka määrittäminen onkin useissa tapauksissa turhaa. Clifin ajatellaan konkreettisoivan katastrofia tarinamaailmassa ja tarkastelevan syitä ja seurauksia sekä inhimillisen ja ei-inhimillisen suhteita ja ihmislajin kohtaloa kokonaisuutena, kun taas ilmastorealismi keskittyy enemmän yksilöiden affektiivisiin kokemuksiin, kuten ilmastoahdistukseen ja -suruun.

TÄSTÄ NÄKÖKULMASTA ILMASTOREALISMIA EDUSTAVAT MUUN MUASSA SEURAAVAT TEOKSET:

Elina Hirvonen: ***Kun aika loppuu*** (WSOY 2015)

Tiina Laitila Kälvemerk: ***Seitsemäs kevät*** (WSOY 2017)

Emma Puikkonen: ***Lupaus*** (WSOY 2019)

Iida Rauma: ***Seksistä ja matematiikasta*** (Gummerus 2015)

Philippe Teir: ***Tällä tavalla maailma loppuu***, (Otava 2017, ruotsinkielinen alkuteos *Så här upphör världen*)

Ina Westman: ***Henkien saari*** (Kosmos 2018)

POHJOISMAISTA CLIFI-KIRJALLISUUTTA VOI VALITA TÄSTÄ LISTASTA:

Johannes Anyuru: ***He hukuvat äitiensä kyyneliin*** (S&S 2018, ruotsinkielinen alkuteos vuodelta 2017)

Siiri Enoranta: ***Nokkosvallankumous*** (WSOY 2013)

Laura Gustafsson: ***Korpisoturi*** (Into 2016)

Maija Haavisto: ***Adeno*** (Osuuskumma 2016)

Peter Hoeg: **Susanin vaikutus** (Tammi 2015, tanskankielinen alkuteos vuodelta 2014)
Vuokko Hurme: **Kiepaus** (S&S 2018, suunnattu ala-asteikäisille)
Risto Isomäki: **Sarasvatin hiekkaa** (Tammi 2005, myös sarjakuvana; Isomäen tuotannossa on useita muitakin ilmastofiktioteoksia)
Emmi Itäranta: **Teemestarin kirja** (Teos 2012)
Leena Krohn: **Pereat Mundus** (Teos 2010)
Piia Leino: **Taivas** (S&S 2018)
Maja Lunde: **Mehiläisten historia** (Tammi 2016, norjankielinen alkuteos vuodelta 2015)
Mari Möro: **Hajavallo** (Teos 2018, ei selkeästi clifia)
Juhana Pettersson: **Tuhannen viillon kuolema** (Into 2017, aloittaa *Rikkaiden unelmat* -trilogian)
Katri Rauanjoki: **Lenin-setä ei asu täällä enää** (S&S 2019)
Johanna Sinisalo: **Enkelten verta** (Teos 2011)
Jarkko Tontti: **Lento** (Otava 2013)
Antti Tuomainen: **Parantaja** (Helsinki-kirjat 2010)
Maarit Verronen: **Hiljaiset joet** (Aviador 2018)
Helena Waris: **Linnunsitoja** (Otava 2017; aloittaa *Konetrilogian*)
Lars Wilderäng: **Tähtikirkas** (Jalava 2017; ruotsinkielinen alkuteos vuodelta 2014, aloittaa *Tähtitrilogian*)

ENGLANNINKIELISTÄ CLIFI-KIRJALLISUUTTA ON LISTATTUNA ESIMERKIKSI OSOITTEESSA

https://www.goodreads.com/list/show/36205.Cli_Fi_Climate_Change_Fiction

JOITAIN POIMINTOJA SUOMENNETTUIEN LISTALTA:

Margaret Atwood: **Oryx ja Crake**
J. G. Ballard: **Uponnut maailma**
Philip K. Dick: **Palkkionmetsästäjä**
Frank Herbert: **Dyyini**
Ursula K. Le Guin: **Pimeyden vasen käsi**
Cormac McCarthy: **Tie**
Ian McEwan: **Polte**
Jeff VanderMeer: **Hävitys** (aloittaa *Eteläraja*-trilogian)

Katso myös Toni Lahtisen esitys *Kirjallisuuden ekodystopiat*

<https://docplayer.fi/48391501-Kirjallisuuden-ekodystopiat-ft-toni-lahtinen-tampereen-yliopisto.html>

Esityksessä on lista suomalaisesta dystopiakirjallisuudesta:

<http://www.uta.fi/ltl/dystopiaprojekti/suomalaisetdystopiat.htm>

Ilmastokirjallisuutta tutkineen Toni Lahtisen näkemys lajityypistä ei ole kaikin puolin myönteinen:

<https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/ilmastokirjallisuus-kasvoi-rajahdysmaisesti>

Myös Helsingin Sanomat käsittelee dystopioita. Artikkelissa "Tutkijoiden mukaan kyllästymme pian murhilla, dystopioilla ja katastrofeilla mässäilyyn, mutta millaisia ohjelmia sen jälkeen katsomme?" Pohditaan, alkaako niiden aika jo olla ohi ja mikä vaikutus niillä on lukijoihin: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006160012.html>

LISÄÄ TEHTÄVIÄ ESITYKSEN JÄLKEEN

MALLINNETTU TODELLISUUS

Näytelmän näyttämökuvat muistuttavat museoitte dioraamoja. Määritelmä Wikipediasta:

"**Dioraama** (kreik. διαοράω, "läpinäkyvä") on osittain kolmiulotteinen maisemamalli tai **asetelma**, joka esittää esimerkiksi historiallista tapahtumaa tai tilannetta luonnossa. Dioraamoja käytetään yleensä **museoissa** elävöittämään ja havainnollistamaan **näyttelyitä**. Dioraamat ovat ikään kuin ikkunoita toiseen todellisuuteen. Niissä käytetään tavallisesti kaltevia tai kaarevia pintoja ja taustamaalauksia, jotta voidaan antaa katsojille vaikutelma todellista suuremmasta tilasta. Taemmas sijoitetut esineet voidaan myös tehdä normaalia pienemmiksi, jolloin vahvistetaan syvyydsvaikutelman **illuusiota**. Tyypillisimpiä dioraamoja ovat luonnontieteellisten museoiden asetelmat, joissa käytetään täytettyjä eläimiä. Tällaisia dioraamoja on esillä esimerkiksi [Helsingin luonnontieteellisessä keskusmuseossa](#) (entinen Eläinmuseo). Historiaan keskittyvissä museoissa

saatetaan käyttää myös pienoiskokoisia dioraamoja, jossa pienoissotilaat on ryhmitelty pienoiskokoiseen maastoon jäljittelemään jotakin kuuluisaa taistelua.” <https://fi.wikipedia.org/wiki/Dioraama>

Dioraamojen kukoistuskausi oli 1800-luku ja 1900-luvun alkupuoli, jolloin myös kolonialismi oli voimissaan. Ajalle oli tyypillistä käyttää rodullistettuja ihmisiä ja heidän kulttuuriaan osana museoitteja nähtävyyksiä. **Annika Dahlstenin** ja **Markku Laakson** näyttely v. 2016 *Jump in Diorama* <https://www.turkulainen.fi/artikkeli/362375-turussa-erikoinen-valokuvanayttely-saamelaisia-1930-luvun-ihmisnayttelyssa> kommentoi tätä perinnettä ja Afrikan museo Brysselissä <https://yle.fi/uutiset/3-10545745> on joutunut punnitsemaan kokoelmiensa merkitystä uudelleen.

Tutki ja pohdi Sapiensin dioraamojen ihmishahmoja. Kuvaile näytelmän ihmisiä: miltä hän ulkoisesti näyttää? Vertaa Sapiens -esityksen ihmishahmoja kolonialististen dioraamojen ihmiskäsitykseen. Mitä näytelmän ihmishahmojen ulkonäkö kertoo tai jättää kertomatta?

Rakentakaa dioraama vuoden 2019 koulupäivästä. Käyttäkää mahdollisuuksien mukaan taustaprojisointia, esim. älytaulu, valkokangas, green screen. Millaisen tilanteen tai asetelman valitsette esitettäväksi? Mitkä esineet kuvaavat koulupäivää? Miettikää dioraamanne rakentamisjärjestys ja -koreografia ja videoikaa sen rakentaminen lyhyeksi videoksi. Voitte myös kirjoittaa ja äänittää taustalle sopivan kertojan äänen. Voitte kokeilla myös käyttää koneääntä, esim. Google kääntäjää – miten koneääni vaikuttaa kuvan tunnelmaan ja tulkintaan? Voitte lisätä rakentamaanne tilanteeseen / kuvaanne myös katsojan museovieraan roolissa.

Entä, jos tekisitte **oman kohtauksen näytelmän jatkoksi, niin minkälaisen tilan/paikan valitsisitte dioramaksi?** Valitkaa ympäristöstänne jokin tila/paikka ja kuvatkaa tai videoikaa se. Kuvailkaa mitä tilassa on, ja mitä se kertoo lajimme tavasta toimia tai ajatella.

Rakenna kolmiulotteinen sarjakuva pahvilaatikkoon. Laadi sarjakuvaasi kolme ruutua eli kolme pienoismallidioraamaa, joista yksi on tarinan alku, toinen keskikohta ja kolmas on loppu. Millaisen tarinan kerrot? Mitä näytät tarinasta, jotta tarinasi välittyä yleisölle?

Vinkkejä: Voit jakaa pitkälaisen pahvilaatikon kolmeen osaan väliseinillä, niin että syntyy kolme pienoisnäyttämöä, tai voit rakentaa kunkin sarjisruudun / dioraamaan omaan pahvilaatikkoonsa, jotka sijoitat rinnakkain. Miten rajaat ruudut? Voiko näyttämöt nähdä yhtä aikaa, vai kurkistetaanko niihin vuorotellen kurkistusaukoista?

TÄÄLLÄ PUUHAA HOMO SAPIENS.

Katsokaa Sapiens -esityksen mainosvideot https://kansallisteatteri.fi/esitys/sapiens/#video_gallery.

Kuvaa n. 30 sekunnin otos ihmisen tai ihmisryhmän arkisesta toiminnasta ja liitä siihen kertojan ääni.

Rakenna kertojan lause videoitten mallin mukaan: Täällä (toimintaa kuvaava verbi) Homo Sapiens. Katsokaa otokset yhdessä ja kiinnittäkää huomiota kuvakokoihin, kuvakulmiin ja kameraliikkeisiin, mitä ilmaisukeinoja on valittu ja mitä ne viestivät katsojalle? Voitte käyttää otoksia myös seuraavan tehtävän, **Homo Sapiens -elokuvan trailerin**, tekemiseen.

HUOM! Muista kysyä kuvauslupa. Arkista toimintaa kuvata voi myös siten, että henkilön kasvoja ei näy kuvassa. Ryhmä voi myös näyttellä ja lavastaa itse arkisia tilanteita kuvausta varten.

Kuvatkaa ja koostakaa Homo Sapiens -elokuvan traileri. Jokainen ryhmän jäsen kuvaa yhden 30 sekunnin otoksen jostain arkisesta ihmisen toiminnasta: puhelimen selailu, hiusten harjaus, meikkaaminen, hampaiden pesu, käsien pesu, syöminen, istuminen, jonotus, selfien ottaminen jne.

Jokainen ryhmän jäsen kuvaa myös 30 sekuntia kestävän, mahdollisimman vaikuttavan otoksen ympäristöstä: mieti kiinnostava tai poikkeuksellinen kuvakulma tuttuun ympäristöön tai kameraliike. Jakakaa otokset kaikille esim. Google Classroomin kautta.

Tutkikaa luontoelokuvien trailereita esim. YouTubesta ja koostakaa otoksista oma traileri, jossa on käytetty seuraavia kuvallisia keinoja: erikoislähikuva, hidastus, vaikuttava maisemakuva, dramaattinen musiikki, teksti. Voitte editoidessanne muokata otosten rajausta ja värimaailmaa.

Keksikää elokuvallenne nimi ja valitkaa genreen sopiva fontti nimelle ja teksteille. Katsokaa trailerit ja keskustelkaa, millaisia odotuksia ja mielikuvia elokuvasta trailerit luovat.

VINKKEJÄ:

- Kaikkia otoksia ei kannata käyttää.
- Editoinnin voi tehdä pareittain.

Voitte halutessanne sopia etukäteen otoksissa käytettävistä kuvakoista

<http://elokuvapolku.kavi.fi/fi/elokuvapolku/alakoulu/miten-elokuva-kertoo>

ja kameraliikkeistä <http://elokuvapolku.kavi.fi/fi/elokuvapolku/alakoulu/kameran-liikkeet>.

Huom! Muista kysyä kuvauslupa, jos kuvaatte oikeita tilanteita. Ihmisiä (toisin kuin eläimiä) ei saa kuvata salaa. Suositeltavaa on lavastaa oikeita tilanteita, kuten luontodokumentaristitkin tekevät. <https://www.voice.fi/ilmiot/a-78222> Arkista toimintaa kuvata voi myös siten, että henkilön kasvoja ei näy kuvassa.

Voitte koostaa trailerin myös copyright-vapaista video-otoksista, esim.

<https://www.pexels.com/videos/>

Kuvatkaa oma luontodokumentti aiheena kouluympäristö ja siellä ilmenevät Homo Sapiensin käyttäytymisen muodot.

Luontodokumentit esittävät eläimet usein inhimillistettyinä

(<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/84196/gradu06389.pdf?sequence=1>).

Sapiens -esitys pyrkii kääntämään asetelman toisin päin ja näyttämään ihmiset eläiminä. Tarkastele kouluympäristöä luontodokumentaristin silmin ja toteuta luontoelokuva omasta lajistasi.

Miettikää ja tutkikaa luontodokumenteille tyypillisiä kohtauksia, kuten (määritellä ryhmässä itse lisää)

- Saalistus
- Soidinmenot
- Lauma juomapaikalla
- Reviirin puolustaminen

Määritellä sopiva määrä kohtauksia ja soveltaa ne homo sapiensin lajityypillisen käyttäytymisen kuvaamiseen. Kuvatkaa kohtaukset ryhmissä siten, että kukin ryhmä soveltaa oman kohtauksensa kuvakerronnassa yhtä seuraavista luontodokumenteissa yleisistä kuvakerronnan konventioista:

- time lapse -kuvaus,
  - hidastus,
  - vaikuttava maisemakuva (esim. ilmakehä dronella, jos mahdollista, tai muu poikkeuksellisesta näkökulmasta kuvattu otos),
  - makrokuva,
  - lähikuva silmistä ja katseen kohteesta
  - kertoja osana kuvaa (millainen on ihmisiä tarkkaileva laji?)
- Löydättekö luontodokumentille tyypillisiä kerronnan keinoja lisää?

Jakakaa ryhmien kuvaamat otokset kaikkien ryhmien käyttöön: jokainen ryhmä voi leikata materiaalista oman versionsa elokuvasta. Kokeilkaa äänien ja musiikin vaikutusta kuvaan, miten musiikki vaikuttaa kuvan tulkitaan? Miten kertojan ääni vaikuttaa kuvaan? Myös tässä voi kokeilla koneäänen vaikutusta. Mitä muita äänitehosteita tarvitaan?

Huom! Muista kysyä kuvauslupa, jos kuvaatte oikeita tilanteita. Ihmisiä (toisin kuin eläimiä) ei saa kuvata salaa. Suositeltavaa on lavastaa oikeita tilanteita, kuten luontodokumentaristitkin tekevät. <https://www.voice.fi/ilmiot/a-78222>

Verkossa toimivia sovelluksia videon editointiin: WeVideo <https://www.wevideo.com/> Adobe Spark Video <https://spark.adobe.com/make/video-maker/>

Äänen nauhoittamiseen sopiva avoimen lähdekoodin sovellus: <https://www.audacityteam.org/>

TOIMINNALLISIA TEHTÄVIÄ

Toiminnalliset tehtävät toteutetaan ryhmissä. Tehtävien tavoitteena on paitsi aihemateriaalin omaksuminen ja analysointi, myös eläytyminen ja fyysinen heittäytyminen.

Konetehtävää, evoluutioliikeimproa ja äänimaisemaa varten tarvitsee jonkin verran tilaa, jossa liikkua.

Konetehtävä

Ryhmän koosta riippuen harjoitteeseen voi osallistua puolet oppilaista tai esim. 5 henkilöä/ kone. Ryhmän tarkoitus on muodostaa tehtävänantoa vastaava kone kehoillaan. Opettaja antaa muodostettavalle koneelle aiheen/teeman tai nimen. Nimet voivat vaihdella konkreettisesti absurdimpaan teemaan. Esimerkkejä koneiden nimistä ovat *Jäätelötehtaan kone*, *Kirjapaino*, *Rakkauskone*, *Maailmanrauha*, *Ilmastonmuutos*, *Yksinäisyys*. Yksi kerrallaan oppilaat astuvat lavalle / muiden eteen ja ottavat asennon. Muut liittyvät kuvaan, kasvattaen siten koneen kokoa, oppilas saa ottaa kontaktia muihin koneen osiin. Koneen ei tarvitse olla looginen tai muistuttaa oikeaa laitetta. Koneet muodostetaan sanattomasti ja nopeasti. On myös mahdollista, että ensin jähmetytään paikalleen ja yhteisestä käskystä kaikki alkavat tekemään liikettä, päästämään ääntä, "kone lähtee käyntiin", tai että liike alkaa heti kun mennään lavalle. Jokaisen koneen jälkeen opettaja ja oppilaat voivat pikaisesti havainnoida sanallisesti näkemäänsä ja sitten siirtää seuraavaan koneeseen.

Evoluutioliikeimpro

Tarkoituksena on, että oppilaat liikkeillään kävisivät liikkeellisesti "evoluution" läpi. Oppilaat asettuvat tilaan ja opettaja huutaa aina eläimen, jota oppilaat alkavat tulkinta. Tarkoituksena ei ole käyttää ääntä. Järjestyksenä voi käyttää: ameeba, lisko, heinäsiirkka, jänis, apina, ihminen. Opettaja voi itse myös keksiä eri eläimet. Taustalle voi laittaa musiikkia, jolloin oppilaat eivät ole niin tietoisia äänistä, joita liikkumisesta syntyy ja voivat keskittyä omaan tekemiseensä. Tehtävä vaatii heittäytymistä ja tilaa. Tarkoitus on, että käytettäisiin myös tilan eri tasoja; lattialta nousemaan seisomaan vähitellen. Oikeaa tai väärää tapaa tulkita ei kuitenkaan ole. Tehtävä sopii hyvin esimerkiksi liikuntatunnille.

Äänimaisema

Oppilaat asettuvat ryhmänä rinkiin. Voidaan istua lattialla, tuoleilla tai seistä. Opettaja antaa aiheen, josta ryhmä tekee äänimaiseman. Aihe voi aluksi olla oppilaille tuttu, esimerkiksi *metsä*, *koulun piha*, *Helsingin kadulla*. Jos haluaa haastaa ryhmää, voi aiheeksi ottaa myös jonkin esitykseen liittyvän käsitteen. Aiheeseen sopivia käsitteitä voi valita esimerkiksi muista tämän tehtäväpaketin tehtävistä. Jos ryhmä on aktiivinen, voi impulssi ja ehdotus tulla myös oppilailta. Äänimaiseman ei tarvitse olla mahdollisimman autenttinen aiheen kuvaus olakseen onnistunut – tärkeintä on, että ryhmässä tuotetaan yhteinen ääniteos. Äänimaisema tuotetaan silmät suljettuna. Äänimaisema voidaan lopettaa joko opettajan merkistä tai yhteiseen sanattomaan sopimukseen.

Pantomiimi

Pareittain tai ryhmissä käsitteiden selittäminen. Oppilaille jaetaan esitykseen liittyviä käsitteitä esimerkiksi juoruilu, kapitalismi, jotka he esittävät pienissä ryhmissä liikkeen keinoin eli ilman ääntä. Muut yrittävät arvata, mistä asiasta on kyse. Oppilaille voi antaa ensin aikaa suunnitella oma pantomiimiesitys. Aiheeseen sopivia käsitteitä voi valita esimerkiksi muista tämän tehtäväpaketin tehtävistä.